

Illés Kornél András

Távol-keleti pénztörténet IV.: Délkelet- Ázsia

Eredeti megjelenés:

<https://ujkor.hu/content/tavol-keleti-penz-tortenet-iv-delkelet-azsia>
2018. december 11.

A fizetőeszközök megkerülhetetlen részei az emberi civilizációnak, maga a pénz pedig számos esetben a világ különböző kultúrái közötti kapocsná vált. Mindemellett több olyan hagyomány is kialakult a fizetőeszközök több ezer éves fejlődése során, amely különlegessé tette az egyes pénzrendszereket. Cikksorozatunk korábbi darabjaiban Kína, India és Japán fizetőeszközeinek múltjába kalauzoltuk el az olvasót, ezúttal pedig Délkelet-Ázsia pénztörténetébe szeretnénk betekintést nyújtani.

Ezüstérme Arakán államból, Kr. u. 7. század (Forrás: numismatics.org)

Délkelet-Ázsia térségét – pénztörténeti szempontból is – alapvetően két nagyobb egységre lehet osztani: egyfelől a szárazföldi területekre, másfelől pedig a Csendes-óceánon fekvő szigetvilágra. Mind a pénz kialakulásában szerepet játszó minták, mind pedig a fizetőeszközök későbbi fejlődésének tekintetében igen eltérő pályán mozgott e két terület. A szárazföldön a pénz indiai hatásra jelent meg, ezt bizonyítja többek között az is, hogy a korai érméken Indiából (elsősorban a déli területek keleti partvidékéről) származó, többnyire a jóléthez kötődő szimbólumokkal találkozhatunk. A szárazföldön használt pénzekben megjelenő ábrázolások olyan elemeket is tartalmaznak, amikről feltételezhetjük, hogy az adott területen uralkodó dinasztiák jelképeiként használták őket. Ennek azért is van igen nagy jelentősége, mert ebben az időszakban – néhány kivételtől eltekintve – a délkelet-ázsiai pénzek többségén nem szerepelnek olyan feliratok, amelyekkel a kibocsátó azonosíthatóvá válna. Az egyes pénzérmék konkrét uralkodóhoz kötését számottevően megnehezíti az is, hogy bár a szárazföldi terület korántsem volt politikailag egységes, mégis a Kr. u. 450 és Kr. u. 1000 között forgalomban lévő fizetőeszközök többsége visszavezethető egyetlen modellre, így sok szempontból igen hasonló fizetőeszközök alakultak ki az egyes régiókban. Ennek ellenére a térségben végzett régészeti feltárások azt mutatják, hogy a délkelet-ázsiai szárazföldön vert érmék elsősorban helyben forogtak, a távolsági kereskedelemben ritkán használták őket. A ránk maradt pénzek alapján a technikai kivitelezésükkel kapcsolatban is levonhatunk következtetéseket: az érmét valószínűleg úgy készítették el, hogy egy gömb alakú

nemesfémdarabot (leginkább ezüstöt használtak alapanyagként) lapos koronggá kalapáltak, majd verőtövek¹ segítségével kialakították az érmeképet.²

Ezüstöntvény Laoszból, 1353–1571 (Forrás: numismatics.org)

A szárazföld pénzhasználatában a 11. században alapvető változások következtek be: ekkor Burma és a thai erők váltak dominánssá a területen, ők pedig egy alapvetően új pénzrendszert terjesztettek el, ami az ezüstöntvények használatán alapult. A thai területeken ennek a típusnak három változata forgott, melyek között a különbséget az jelentette, hogy az végleges fizetőeszköz alapjaként szolgáló, hitelesítő bélyeggel ellátott ezüstrudacskákat milyen alakúra formázták mielőtt forgalomba hozták volna azokat. Laoszban ellapították a rudat, Thaiföld déli részén a gömb alakú, az északi területein pedig a gyűrű alakú fizetőeszközök terjedtek el. A vert pénz a 14. században jelent meg ismét a területen, elsősorban az iszlám hatására, amit a későbbiekben az ide is eljutó európai érmék is erősítettek. Ennek ellenére Burmában például még a 17. században is használtak ezüstöntvényeket. Érdeemes továbbá megemlíteni, hogy kínai források szerint a Maláj-félszigeten, a 15. században, forgalomban voltak olyan fizetőeszközök, amik nem voltak jellemzőek a többi szárazföldi területre: ezek alapvetően önből készültek és gyakran állat alakúra öntötték őket.³

¹ A verőtő a pénzverés folyamatának egyik alapvető eszköze. Többnyire kettőt használnak, az egyikre érme elülső, a másikra pedig a hátulsó oldalán megjelenő ábrázolások negatívját vésik fel. Maga az érme úgy készül el, hogy a két verőtő közé fém lapkát helyeznek, majd ütést mérnek a felső verőtőre, így módon átvíve a verőtöveken lévő képeket a lapkára.

² A délkelet-ázsiai szárazföld a 11. századot megelőző pénzveréséről ld.: *Wicks, Robert S.*: The Ancient Coinage of Mainland Southeast Asia. In: *Journal of Southeast Asian Studies*. 16. (1985.) 2. sz. 195–225. p.; *Gutman, Pamela*: The Ancient Coinage of Southeast Asia. In: *Journal of the Siam Society* 66. (1978.) 1. sz. 8–21. p.; *Williams, Jonathan* (szerk.): A pénz története. Ford.: Friedmann Károly. Novella. Bp., 1999. 134. p.

³ A szárazföld 11-15. századi fizetőeszközeiről ld.: *Williams, Jonathan*: i.m. 132–133. p., 134. p.; *Gutman, Pamela*: i.m. 10. p.

Korai jávai aranypénzek (Forrás: wikipedia.org)

A csendes-óceáni szigeteken széles körben 1000 körül terjedt el a pénzverés, valószínűleg Jáván jelent meg először és innen gyűrűzött tovább fokozatosan a többi szigetre. A 14. század előtt az ezeken a területeken használt pénzek alapvetően két típusba sorolhatók. Az első típus aranyból készült és gömb, vagy kocka alakú volt. A második típus ezüsből, aranyból, vagy élektromból⁴ volt, korong, esetenként tálka formájúra alakították,⁵ az egyik oldalán pedig a szantálfa virága jelent meg. Ez a motívum a mintaként funkcionáló jávai pénzrendszerben valószínűleg az érme fizetőeszköz mivoltát volt hivatott jelezni. Szintén érdemes megjegyezni, hogy a tálka alakú változat később jelent meg, mint a sík korong. Könnyen lehet, hogy azért alakult ki ez a forma, hogy a fém lapka kevésbé tudjon elmozdulni a verőtövön a pénzverés folyamata során.⁶

⁴ Az élektrom Garami Erika definíciója szerint: „az arany és az ezüst természetben megtalálható ötvözet”. – Id.: *Garami Erika: Pénztörténet*. TAS-11. Bp., 2007. 24. p.

⁵ Érdemes megjegyezni, hogy ilyen tálkapénzeket Európában is vertek. A Bizánci Birodalomban például elterjedtek voltak, de bizánci mintára IV. Béla királyunk is veretett réz tálkapénzeket. – Ezekről bővebben Id.: *Garami Erika*:i.m. 49. p.

⁶ A csendes-óceáni szigetek 14. század előtti pénzveréséről Id.: *Wisseman, Christie, Jan: Money and Its Uses in the Javanese States of the Ninth to Fifteenth Centuries A.D.* In: *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. 39. (1996.) 3. sz. 244-246. p., 252. p., 254. p.

A mai Kambodzsában található, a 12. században épült Angkorvat templomegyüttes egyik szobája
(Forrás: wikipedia.org)

A szigetvilág pénzügyrendszerében is bekövetkezett egy, a szárazföldön a 11. században lezajlott folyamatokhoz hasonló váltás, csak itt jóval később, a 14-15. században. Egyfelől a korábbi arany-, ezüst- és élektropénzeket helyenként muszlim mintájú pénzsekkel helyettesítették, ám nem ez volt a jellemző. A legtöbb területen kínai érméket kezdtek használni, amik aztán fokozatosan kiszorították a korábbi fizetőeszközöket. Emellett helyben is készítettek másolatokat a kínai érmékről, amik szintén bekerültek a pénzforgalomba. Fontos megjegyezni, hogy a kínai bronzpénz használata nem a 14. században indult meg, csak ekkorra vált olyan mérvűvé, hogy háttérbe tudta szorítani a helyi fizetőeszközöket, Jáván például már a 12. századtól megjelentek a kínai bronzpénzek. Ezt alapvetően az tette lehetővé, hogy a Kínában ekkor uralkodó Szung-dinasztia aktívan támogatta a külkereskedelmet, a délkelet-ázsiai szigetvilág pedig a fűszertermelése révén hagyományosan igen fontos szerepet töltött be a térség árucseréjében.⁷

⁷ A szigetvilág 14-15. századi pénzeiről Id.: Wisseman Christie, Jan: i.m. 247. p.; Kenneth R. Hall: A History of Early Southeast Asia. Maritime Trade and Societal Development, 100–1500. Rowman & Littlefield Publishers. Lanham–Boulder–New York–Toronto–Plymouth, 2011. 155–156. p.; A szigetek a távolsági kereskedelembe betöltött szerepéről Id.: Kenneth R. Hall: Economic History of Early Southeast Asia. In: The Cambridge History of Southeast Asia. Szerk.: Nicholas Tarling. Cambridge University Press. Cambridge, 1992. 183. p.

A 10. századi Prambanani templomegyüttes Jáván (Forrás: wikipedia.org)

Összefoglalásképpen elmondható, hogy Délkelet-Ázsia pénzverése területileg is lényeges eltéréseket mutat és időben is több lényeges változáson ment keresztül. A szárazföldi területeken az indiai minták voltak a meghatározóak, amiket az ezüstöntvények váltottak fel a 11. században, a vert pénz pedig csak három évszázad múltán jelent meg újra a területen. Ezzel szemben a Csendes-óceán szigeteinek pénzverése a Jáván kialakult mintára épült, amit aztán a 14. században a középkori Távol-Keleten igen nagy jelentőségre szert tevő kínai érmék váltottak fel.

Illés Kornél